

„Ha megcsordul Vince...”

A Vince-napi nagymise alatt a *gömböcöt* kiakasztották a *szőlőkarókra* a pécsi horvát származású szőlősgazdák, hogy akkora szőlőfürt teremjen abban az évben, mint az ízletes húsos-bőrös, de nem szőrös, kulináris finomság. Horvátországban sem ismeretlen e szokás, vidékenként egy-egy *szál kolbászt* akasztanak a szőlővesszőkre, zenekísérett, s az égiektől némi áldás-kérés közepette meglocsolják a szőlőtőkét borral, hogy jobban teremjen. A mohácsi sokác-horvátok meg kivonulnak a hegyre nagy vigasságot csapva, ugyanis zsigereikben érzik, hogy a vidámság – az ének, zene, tánc – termékenységet idéz elő a szőlőben.

Több hazai vidéken a szőlő és a bor patrónusától *Szent Vincétől* várják a szőlősgazdák a bőséges termést. Az évszázados népi regula szerint fél szemmel fel-fel lesve az ereszre, hogy olvad-e rajta a jégcsap, mondják: „Ha megcsordul Vince, megtelik a pince!”

Kultikus szokások tanúi lehetünk a farsangi időszakban a nagykozári, kátolyi, de a távolabbi Zala megyei horvát asszonyoknál, akik a farsang előtti csütörtökön a szőlőspincékben vigadoznak, nagy-nagy eszem-izsom közepette.

Pécsett, a török uralom idején a fehér borok mellett a vörös borok is a kedvelt fajták közé tartoztak, s hiába tiltotta a hódító törökök vallása a hegy levének, nedűjének kortyolgatását, mégis, és nem akárki fia, hanem a nagytiszteletű *Ghazi Giani* török kán, maga is pécsi borokat ízlelgetett-kóstolgatott a harcok elültével. Versek is költött, bordalokat...

Oláh Miklós 1536-ban „Hungária” című művében szól a pécsi borok jó híreről és szegedi árusításáról. A török hódítók uralma idején a Dubrovnik környékéről áttelepült horvátok *Szegeden* is nagy szeretettel terjesztik a nemes borok és a paprika termelését. Ez utóbbit csípőssége okán nem a pörköltbe

vagy a szalámiba rakták, amire, mi tagadás, csúszott volna a jó bor, hanem gyógyítás céljára, a magas láz letörésére használták fel.

Nos, az 1711-es pécsi tizedlajstromban *név szerint kimutatható*, hogy a helyi polgárok közül ki mennyi bort szolgáltatott be a decimátoroknak. S elég csak egy pillantást vetni a beszolgáltatott bor fajtájára, s nem a névre, máris megállapító, hogy magyar, horvát, illetve német volt-e a termelő. A *németek* leginkább a *fehér bort* kultiválták, a horvátok a vöröset, a magyarok nem voltak ennyire finnyások: egyaránt kedvelték a fehér és a vörösbort.

Idővel pedig a Mecsek lankáinak minden zeg-zugába felfutott, felkúszott a szőlővessző. A horvátok szőlői Alsó- és Felső Gyükésen (azaz *Đukićon*), Kispircsizmán (állítólagos magyar jelentése: *Piri basa kútja*), Čerék (ami magyarul Cserfás erdőrészt jelöl) Rigoder, Kaszsián, Bánom és Meszes-dűlőben voltak, míg a várost 1686-ban a töröktől felszabadító horvát *Makár János* ezredes a császártól a *Makári szőlőhegyen* lévő török szőlőket meg nem kapta jutalmul, s némi szőlőterületeket a városban, meg még a bárói rangot is. Róla kapta e hegyünk-dombunk a nevét. Visszatérve a Kispircsizma elnevezéshez, vélhetően *Piri basa* sem volt ellensége a hegy levének, de akár lehetett aprótermű egyén is, mégse róla és csizmájáról esik szó az elnevezésben. A magyaros csizma a török „*cseszmá*”-ból ered, ami vízforrást jelöl. A magyaros hangzású *Piri* a horvát „*peri*”-ből, azaz a „*moss!*” felszólító igéből. Mondhatnám azt is, hogy e forrásvíznél egykoron mostak az asszonyok, akár a *Tettye* forrás vizében. Ám anekdotázó kedvemben lévén, inkább hajlok afelé, hogy Kis Piri basa vélhetően a tiszta vizet kedvelhette inkább, mint a bort. Mit mondjak még erre: „Lelke rajta!”

Frankovics György

Vince nevének a *vinum* (bor) szóval rokon hangzása magyarázza, hogy a szőlőművesek névnapjának időjírásából a következő bortermésre szoktak jósolni: a franciák, holiandok, németek, csehek, horvátok és velük együtt természetesen a magyarok is. Vásárosmiskén úgy mondják, hogy *jó termés lesz*, ha Vince napján folyik a kerécsapásban a víz.

Hajós öreg németjei szerint a tél fele már elmúlt. Közben mondogatják, hogy jó bor terem, ha reggel a kocsi a jégen jár, délután meg a verebek fürdenek a napfényben:

*Reinen Wein gibt es, wenn in der Früh das Eis trägt den Wagen,
nachmittags im Sonnenschein die Spatzen baden.*

Vince hispániai vértanú, akit 304-ben válogatott kínzásokkal gyötörték halálra. Legendája a legterjedelmesebb régi magyar nyelvemlékben, az 1527-ben kiadott *Érdy-kódexben* olvasható. Bár itt nincs utalás Vince napjának a szőlővel való kapcsolatára, a szokásnak, amely szerint a szőlőbirtokosok néhány tőkét megmetszettek ezen a napon, hogy jó termésük legyen (ez volt a *vincevessző*), ikonográfiai háttere van. Ezért a fejsze, az irtókapa nyomán a favágók és az ácsok is patrónusuknak tisztelték.

Néhány falu német lakói szerint a madarak Vince napján házasodnak:

*Zu Vinzenzi heiraten
die Vögel zusammen*

Ezért nem szabad a népi hagyomány szerint ezen a napon az erdőben dolgozni, fát dönteni, hogy az ember a madarak menyegzőjét (*Vogelhochzeit*) meg ne zavarja, hiszen másnap, január 23-án a *Szent Szűz* kézfogójának ünnepén nászéneket énekelnek *Máriának*. *Bálint Sándor*, a legendás néprajztudós szerint a hagyomány Alsó-Ausztriában is ismert.

(gyal)

Kérdések:

1) Mikor került török kézre Pécs, s mikor szabadult fel?

2) Milyen nemzetiségű jegyzetírónk, s vajon szereti-e a bort?

Megfejtések: 1) 1543., 1686.

2) A) horvát; B) az utóbbira nem kérünk választ!